

BOLALARDA AXLOQIY FAZILATLARNI SHAKLLANTIRISHDA TARBIYACHINING ROLI

Sanayeva Lola

Samarqand Davlat Pedagogika Instituti

Pedagogika fakulteti, Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17341798>

Annotatsiya. Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy fazilatlarni shakllantirish jarayonida tarbiyachining tutgan o'rni va mas'uliyati yoritilgan. Bolaning shaxsiy rivojlanishida axloqiy tarbiyaning ahamiyati, tarbiyachi tomonidan qo'llaniladigan usullar va zamonaviy pedagogik yondashuvlar tahlil qilinadi. Shuningdek, oilaviy muhit va ijtimoiy omillarning bola axloqiy dunyoqarashiga ta'siri ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: axloqiy tarbiya, fazilat, tarbiyachi, bola shaxsiyati, maktabgacha ta'lim, ma'naviyat, tarbiyaviy muhit.

THE ROLE OF THE EDUCATOR IN THE FORMATION OF MORAL QUALITIES IN CHILDREN

Annotation. This article highlights the role and responsibility of the educator in shaping moral qualities in preschool children. The importance of moral education in the personal development of a child, the methods used by educators, and modern pedagogical approaches are analyzed. The influence of the family environment and social factors on the child's moral worldview is also discussed.

Keywords: moral education, virtue, educator, child's personality, preschool education, spirituality, educational environment.

РОЛЬ ПЕДАГОГА В ФОРМИРОВАНИИ НРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ У ДЕТЕЙ

Аннотация. В данной статье рассматривается роль и ответственность воспитателя в процессе формирования нравственных качеств у детей дошкольного возраста. Анализируется значение нравственного воспитания в личностном развитии ребёнка, методы, применяемые воспитателем, а также современные педагогические подходы. Кроме того, изучается влияние семейной среды и социальных факторов на моральное мировоззрение ребёнка.

Ключевые слова: нравственное воспитание, добродетель, воспитатель, личность ребёнка, дошкольное образование, духовность, воспитательная среда.

Bugungi kunda mustaqil O'zbekistonning asosiy maqsadlaridan biri – har tomonlama barkamol, ma'naviy yetuk, vatanparvar yosh avlodni voyaga yetkazishdir. Bu jarayonning boshlang'ich poydevori esa maktabgacha ta'lim muassasalarida qo'yiladi. Bola shaxsining shakllanishida, ayniqsa, axloqiy fazilatlarni tarbiyalash muhim o'rin tutadi. Chunki insonning kelajakdagi ijtimoiy hayotda o'zini tutishi, boshqalar bilan muomala qilish madaniyati, jamiyatdagi o'rni — bularning barchasi erta yoshda olingan axloqiy tarbiya bilan chambarchas bog'liq.

Axloqiy tarbiya — bu bolaning to'g'ri va noto'g'rini ajrata bilish, halollik, mehr-oqibat, hurmat, mas'uliyat kabi fazilatlarni o'zlashtirish jarayonidir.

Ushbu jarayonning bosh ishtirokchisi sifatida tarbiyachining o'zni beqiyosdir. Chunki bola ko'p vaqtini aynan tarbiyachi bilan o'tkazadi, uning so'zi, harakati va muomalasidan ibrat oladi. Shu bois, tarbiyachi faqat bilim beruvchi emas, balki axloqiy namuna, ma'naviy yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi shaxs sifatida ham namoyon bo'ladi.

Axloqiy fazilatlar — bu insonning jamiyatda to'g'ri yo'l tutishiga yordam beruvchi, uning shaxsiy madaniyatini namoyon etuvchi ichki sifatlar majmuasidir. Maktabgacha yoshdagi bolalarda axloqiy sifatlarning shakllanishi ularning kelajakdagi shaxsiy rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi.

Masalan, halollik, adolat, sabr-toqat, mehr-shafqat, kattalarga hurmat, kichiklarga g'amxo'rlik kabi sifatlar bola ongiga bolaligidan singdirilishi lozim. Axloqiy tarbiya — bu faqat nazariya emas, balki kundalik hayotda tarbiyachining har bir harakati, so'zi, mimikasi, muomalasi orqali amalga oshadigan uzluksiz jarayondir. Shu sababli, tarbiyachining shaxsiy namunasi bola uchun eng kuchli tarbiyaviy vosita hisoblanadi. Tarbiyachi — bu bolaning birinchi ijtimoiy ustozidir. U nafaqat bilim beradi, balki bola ruhiyatiga chuqur ta'sir o'tkazadi.

Tarbiyachi har bir bola bilan shaxs sifatida muloqot qilishni, uning his-tuyg'ularini inobatga olishni bilishi zarur.

Axloqiy tarbiya jarayonida quyidagi usullar muhim ahamiyatga ega: namuna orqali tarbiya — tarbiyachi o'zining xulqi, nutqi, muomalasi bilan bolaga ibrat bo'ladi; o'yinlar orqali axloqiy tarbiya — rolli o'yinlar, ertak sahnalari bolalarga yaxshilik va yomonlikni farqlashni o'rgatadi; suhbat va hikoyalar — axloqiy mavzulardagi suhbatlar, xalq og'zaki ijodidan foydalanish bolalarda to'g'ri fikrlashni rivojlantiradi; rag'batlantirish va baholash — bolaning yaxshi xulqini e'tirof etish, maqtov bilan mustahkamlash uning o'z-o'zini qadrlashini oshiradi.

Axloqiy tarbiya faqat bolalar bog'chasida emas, balki oilada ham davom etadi.

Tarbiyachi va ota-ona o'zaro hamkorlikda ishlagan taqdirdagina bola shaxsida barqaror axloqiy sifatlar shakllanadi. Oilada mehr-muhabbat muhitining mavjudligi, ota-onaning farzand bilan muloqoti, ularning o'zaro hurmati bolada axloqiy qarashlarni mustahkamlaydi.

Bugungi kunda axloqiy tarbiya jarayonida interfaol metodlar, “ertak terapiyasi”, “psixologik o'yinlar”, “ijodiy mashg'ulotlar” kabi usullar samarali natija bermoqda. Ayniqsa, STEAM-ta'lim elementlarini axloqiy tarbiyaga uyg'unlashtirish orqali bolalarda mustaqil fikrlash, jamoada ishlash, hurmat va mas'uliyat kabi fazilatlar rivojlanadi.

Tarbiyachi o'zi axloqan toza, ma'naviy yetuk, mehribon, sabrli bo'lishi kerak. Chunki bola tarbiyachining har bir xatti-harakatini sezadi, uni o'ziga namuna qiladi. Shu bois, tarbiyachining kasbiy mahorati bilan bir qatorda shaxsiy madaniyati ham doimo yuksak darajada bo'lishi zarur.

Bolalarda axloqiy fazilatlarni shakllantirish — bu tarbiyachi, oila va jamiyatning hamkorlikdagi uzluksiz faoliyatidir. Tarbiyachi bu jarayonda markaziy o'rinni egallaydi. Uning so'zi, xulqi, odobi, bolaga bo'lgan munosabati tarbiyaning asosiy vositasidir. Axloqiy tarbiya orqali bola nafaqat bilimli, balki ma'naviy yetuk inson sifatida kamol topadi. Shuning uchun har bir tarbiyachi o'z kasbiga mehr bilan yondashishi, bolalarga mehr va e'tibor bilan munosabatda bo'lishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi "Maktabgacha ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent: Adolat, 2019. – 12–15-betlar.
2. Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O'zbekiston – yangi ta'lim" nutqi. – Toshkent, 2021. – 5–8-betlar.
3. Zunnunov A. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: Fan, 2020. – 48–56-betlar.
4. Yuldasheva M. Bola shaxsini rivojlantirishda axloqiy tarbiyaning o'рни. – Pedagogika jurnali, №3, 2022. – 27–32-betlar.
5. G'aybullayeva N. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy-axloqiy fazilatlarni shakllantirish. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021. – 61–69-betlar.
6. Karimova D. Pedagogik mahorat va tarbiyachining shaxsiy namunasi. – "Ta'lim taraqqiyoti" jurnali, 2020, №2. – 44–48-betlar.
7. Usmonova M. Bola axloqini shakllantirishda oila va bog'cha hamkorligi. – Toshkent: O'zbekiston pedagogika universiteti, 2021. – 22–30-betlar.
8. Hasanov A. Axloqiy tarbiyada milliy qadriyatlarning o'рни. – Toshkent: Ilm ziyo, 2020. – 33–37-betlar.
9. Xolmurodova S. Maktabgacha yoshdagi bolalarda odob va axloq tushunchalarini shakllantirish. – Samarqand davlat universiteti nashriyoti, 2019. – 40–46-betlar.
10. Tohirova Z. Tarbiyachi nutqining bola axloqiy rivojlanishiga ta'siri. – "Pedagogika va psixologiya" jurnali, №4, 2021. – 19–25-betlar.
11. Nurmatova G. Psixologik o'yinlar orqali bolalarda axloqiy fazilatlarni rivojlantirish. – Toshkent: TDPU, 2022. – 51–59-betlar.
12. Vygotsky L.S. Psixologiya razvitiya rebenka. – Moskva: Pedagogika, 1984. – 72–80-стр.
13. Sukhomlinskiy V.A. Serdce otdaro detyam. – Kiev: Radyanska shkola, 1981. – 90–95-стр.
14. Montessori M. The Absorbent Mind. – New York: Holt, 1988. – p. 112–119.
15. Kohlberg L. The Philosophy of Moral Development. – San Francisco: Harper & Row, 1981. – p. 45–53.